

УДК 929Косіор:94(477)«1937»

Наталія Марченко

СТАНІСЛАВ КОСІОР ЯК ПРОВІДНИК БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ В 1937 р.

Досліджено роль С. Косіора у розгортанні масових репресій проти широких верств населення в 1937 р. під час «великого терору». Особливий наголос зроблено на участі першого секретаря ЦК КП(б)У щодо репресій проти вищого парткерівництва республіки.

Ключові слова: С. Косіор, Комуністична партія (більшовиків) України, компартійно-радянська номенклатура, репресії, «великий терор».

Утвердження в СРСР тоталітарної системи в 1930-х рр. прямо пропорційно пов'язано з Й. Сталіним, який утвердився у владі шляхом насилля, репресій та боротьби з опонентами. Становленню «культу вождя» сприяла також і компартійно-державна номенклатура в республіках, яка мала впроваджувати в життя сталінські експерименти. За цих умов в УСРР наприкінці 1920-х рр. було сформовано компартійну верхівку здатну провести відповідні зміни: форсовану індустріалізацію та насильницьку колективізацію та ін.

С. Косіора згадують історики в контексті дослідження терору 1937–1938 рр. в Україні. Окремі згадки про нього є в працях Ю. Шаповала і колективній монографії «Політичний терор і тероризм в Україні»¹, в якій важливим є висвітлення ідеологічної складової політичних репресій. Яскраві факти причетності його до репресій щодо партійного керівництва республіки є в статтях В. Васильєва, який досліджує репресії в управлінських структурах УРСР в період «великого терору» (1937–1938 рр.)².

Важливим для розуміння впливу С. Косіора на репресивні процеси в республіці є книга «ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: факти, особи, документи»³, в якій вміщено унікальні документи, довідкові матеріали, що розкривають «кухню» роботи чекістських органів, їхню справжню функцію в системі більшовицької влади, висвітлюють біографії багатьох їх діячів. Аналіз співпраці таких одіозних осіб як В. Балицький та І. Леплевський, що в різний час були начальниками ДПУ УСРР, з С. Косіором свідчить про безпосередню причетність останнього до терору кінця 1930-х рр.

Події «великого терору» не залишили байдужими і зарубіжних учених, окремі з них торкалися і особи С. Косіора в своїх дослідженнях. Зокрема, О. Хлевнюк, на основі архівних документів, розкрив певні сюжети радянської політичної історії цього періоду. У їх контексті до-

слідник згадав і С. Косіора, як члена Політбюро ЦК ВКП(б) і керівника УСРР/УРСР⁴.

В історії Радянського Союзу 1937 р став першим роком так званого «великого терору», який був спрямований на тотальне знищення всіх, хто бодай якимось чином був незадоволений політикою вищого керівництва. Війна Й. Сталіна з українським населенням розпочалася ще наприкінці 1920-х рр., в результаті якої були знищені кращі сили селян, інтелігенції, церкви та ін. І все це робилося руками компартійної верхівки республіки на чолі з С. Косіором. Щоправда генсек УСРР в 1932–1933 рр. потрапив у «немиість» «вождя». Під час страшного голодомору вище московське керівництво причини зриву хлібозаготівель убачали у недоліках роботи ЦК КП(б)У та особисто його. В одному з листів Л. Кагановича до Й. Сталіна йшлося про С. Косіора, що той не відчуває всієї серйозності своїх помилок у керівництві⁵. На початок 1933 р. Й. Сталін остаточно визначився із кандидатурою фактичного керівника республіки. «Дисциплінувати слабого організатора» було вирішено секретарем ЦК ВКП(б) П. Постишевим⁶ – одним з найодіозніших більшовицьких лідерів, якого призначено особисто «вождем» у березні 1933 р. другим секретарем ЦК КП(б)У (одночасно його обрано першим секретарем Харківського, а згодом – Київського (з липня 1934 р.) обкому). Фактично, під його керівництвом у 1933–1936 рр. проходили репресії проти широких верств населення. Тоді С. Косіор був відсунутий на задній план і займався переважно господарськими питаннями. Щоправда, час від часу його прізвище фігурувало в гучних політичних справах. Так, 19–24 серпня 1936 р. у Москві відбувся процес так званого «Антирадянського об'єднаного троцькістсько-зінов'євського центру», за яким проходило 16 осіб, зокрема Г. Зінов'єв, Л. Каменєв, Г. Євдокимов та ін. Вони звинувачувалися в підготовці замахів на керівників

ВКП(б) і радянського уряду: Й. Сталіна, К. Ворошилова, А. Жданова, Л. Кагановича, С. Косіора, П. Постишева та ін. Після суду всіх 16 підсудних розстріляли.

1934–1936 рр. характеризувалися хвилеподібними репресіями проти «ворогів», які особливо посилилися після вбивства С. Кірова в грудні 1934 р. Й. Сталін ініціював боротьбу проти колишніх лідерів та рядових учасників антисталінської опозиції 1920-х рр. – троцькістської та зінов'євської. В УСРР, враховуючи місцеву специфіку, боротьба під проводом П. Постишева велася проти «залишків розгромленого контрреволюційного блоку націоналістів і троцькістів».

Ситуація змінилася на початок 1937 р. Коли П. Постишев разом з С. Косіором знаходилися в Москві і зустрічалися особисто з Й. Сталіним, була прийнята розгромна постанова ЦК ВКП(б) від 13 січня «Про незадовільне партійне керівництво Київського обкому КП(б)У та недоліки у роботі ЦК КП(б)У»⁷. Кілька днів по тому в республіку прибув сам Л. Каганович, щоб не лише особисто розкритикувати П. Постишева та С. Косіора, а й показати напрямки подальших репресій. Він стверджував, що через відсутність пильності та слабку увагу щодо підбору партійних кадрів, яку допустило вище партійне керівництво республіки, «троцькісти пробралися» в апарат ЦК КП(б)У, обкоми партії, на керівні посади культурно-наукових установ України⁸.

Аналізуючи подальші дії партійних керівників республіки, дослідник Г. Єфіменко, виділив якісно новий етап у проведенні національної політики з 1937 р., яка призвела до остаточного згортання українізації⁹. Активну роль у цьому процесі відіграв С. Косіор. Це підтверджує і його промова на пленумі ЦК (31 січня – 2 лютого 1937 р.), яка зводилася до критики попередньої національної політики, оскільки її проводили «вороги – троцькісти». Саме вони нібито захопили основні ідеологічні установи, починаючи з ВУАМЛІАНу і закінчуючи регіональними науковими установами. Слід зазначити, що за цими звинуваченнями були репресовані М. Кіллерог (завідувач культури та пропаганди), З. Ашфарян (завідувач відділом пропаганди ЦК КП(б)У), Кропивницький (завідувач відділу науки), Президент ВУАМЛІАНу О. Дзеніс, який «сидів зверху, а по інститутах знаходилися його прихильники – Сараджев, Гіттель, Войтинський, Сізонов та ін.». Не залишила більшовицька влада увагою і діячів мистецтва, зокрема союз радянських письменників, де був викритий «троцькіст Сенченко»¹⁰.

Репресії були проведені на інших «найважливіших ділянках партійної роботи», де було викрито таких «троцькістів»: «зам. голови Держплану України Мінаєв, зам. Наркозему України Грушевський, голова Харківської держради Богущкий, два замісники голови Київського облвиконкому – Кушнір і Тодер, зам. голови Раднаркому Молдавії Ільчікес та ін.»¹¹. Не оминули репресії і партпрацівників на місцях – майже в кожній області були замінені посади других секретарів партії, керівників обласних відділів та секретарів райрад¹².

Серед їх «виявлених ворогів» через доповідь С. Косіора червоною ниткою проходила критика на адресу П. Постишева та М. Демченка, які очолювали відповідно Київський та Харківський обкоми партії, де було виявлено найбільше «троцькістів». Як наслідок – 46 членів Київського обкому було виключено із партії, з яких 32 заарештовано, схожа ситуація була і у Харкові¹³. 17 березня пленум ЦК КП(б)У, згідно з московською вказівкою, звільнив П. Постишева від своїх обов'язків у зв'язку з переведенням у Куйбишев¹⁴. Насправді, на нього уже готували кримінальну справу. Вслід за П. Постишевим один за одним втратили свої посади й інші вищі керівники республіки: головнокомандувач КВО І. Якір та начальник НКВС В. Балицький, усі вони згодом будуть оголошені «контрреволюціонерами» та репресовані.

Паралельно продовжувалися репресії і проти широких верств населення: селян, господарників, інтелігенції та ін. По суті, не було жодної категорії населення, якої б не торкнувся терор. Над республікою нависла атмосфера страху та розпачу. У цей час Й. Сталін, за сприяння «вірного слуги» керівника НКВС М. Єжова, схвалив документ, який остаточно визначив курс на тотальне знищення або ізоляцію всіх осіб, яких заносили в категорію «антирадянські елементи». У літературі цей сумнозвісний наказ М. Єжова відомий як № 00447, затверджено постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 р. У ньому поряд із розстрілом і виселенням, яким піддавалися колишні «куркулі» і карні злочинці, які відбули термін покарання і повернулися додому, йшлося про розстріли і арешт широкого кола «вчених категорій»¹⁵.

3 липня ЦК ВКП(б) зобов'язав республіканські компартії створити «трійки» в складі першого секретаря обкому, начальника управління НКВС і обласного прокурора для розгляду справ репресованих у позасудовому порядку. «Трійки» отримали необмежені права виносити вирoki, включаючи розстріл, і віддавати накази на їх

здійснення¹⁶. 31 липня з Москви надіслано наказ до місцевих органів НКВС, затверджений М. Єжовим, згідно з яким протягом 4 місяців планувалося ліквідувати 268950 осіб, з яких негайному знищенню підлягали 75950. В Україні, як свідчать документи, масові операції по «ліквідації» тривали до осені 1937 р.¹⁷ Безсумнівно, С. Косіор контролював ретельність виконання московських вказівок. Свідченням цього є шифровка від 29 серпня на ім'я М. Єжова, в якій він згідно з телеграмою ЦК ВКП(б) від 3 липня просив затвердити головою Чернігівської обласної «трійки» «т. Михайлова». Цю пропозицію затверджено рішенням Політбюро ЦК ВКП(б)¹⁸.

У цей же час активно збирався компромат і проти самого С. Косіора: в Москву один за одним посипалися доноси про зраду і хабарі через першого секретаря. Щоб реабілітуватися перед Й. Сталіним, українське партійне керівництво заповідливо приймало резолюції про необхідність чистки апарату. Під безпосереднім керівництвом С. Косіора відбувався подальший погром вищого партійного керівництва республіки. Згідно з резолюцією пленум ЦК КП(б)У, який відбувся на початку липня, із складу ЦК, як «викритих ворогів народу», було виведено третього секретаря українського ЦК М. Попова, колишнього секретаря Одеського обкому КП(б)У Є. Вегера, першого заступника голови РНК УРСР І. Шехелеса, голову Вінницького облвиконкому О. Триліського, як «негідних звання членів ЦК» – заступника наркома внутрішніх справ УРСР К. Карлсона та ін. Проте Й. Сталіну цього було недостатньо. Він хотів морально зламати С. Косіора, знищуючи поступово всіх, хто тривалий час працював з ним в ЦК КП(б)У. Без санкції прокурора та пред'явлення обвинувачення, за вказівкою з Москви заарештовано другого секретаря ЦК КП(б)У – М. Хатаєвича¹⁹.

Не викликає сумніву щодо причетності С. Косіора до розгрому «боротьбистів». Він контролював перебіг цієї справи на республіканському рівні, а практичним втіленням її займався І. Леплевський (нарком внутрішніх справ УРСР), який ретельно слідкував за тим, щоб ніде при допитах заарештованих не фігурувало прізвище «Косіор». Судячи зі слів очевидця, обидва певною мірою саботували деякі вказівки з Москви. Так, коли з НКВС СРСР була отримана вказівка про проведення негайного обліку по Україні всіх колишніх «боротьбистів», то І. Леплевський, порадившись з С. Косіором, вирішив таку вказівку по областях не давати. Вони домовились, що І. Леплевський обмежиться отриманням деяких

відомостей про них через С. Косіора, який збере їх через обкоми. «Косіор сам нам дасть списки і вкаже, кого з найбільш скомпрометованих, ми у випадку необхідності зможемо заарештувати. В іншому випадку, периферійні органи проведуть облік і самі остаточно розгромлять боротьбистське підпілля. Проти цього Косіор категорично заперечував» – говорив І. Леплевський

Постає запитання чому? Невже вони так переймалися долею цих осіб? Проте, відповідь була значно простішою: вони турбувалися про власне життя. І. Леплевський своєму підопічному пояснював: «Ці люди можуть викрити не лише керуючу групу «боротьбистів», вони знають націоналістичний центр в Україні. Вони можуть піти на Затонського, Косіора. Максимум, що ви повинні зробити – це допитати одного-двох осіб в загальних рисах про Любченка, не торкаючись зв'язку центру з повстанською периферією»²⁰

Що ж до основного обвинуваченого цієї справи – голови Раднаркому України П. Любченка, то С. Косіор попередив, що на нього, за вказівкою Москви, збирається компромат. Тим часом, перший секретар наполягав, щоб свідчення заарештованих проти голови СНК зачитувалися прямо на засіданні Політбюро, аби дати можливість П. Любченку знайти в слідчих матеріалах «окремі слабкі місця» і виправдати себе в ЦК ВКП(б)²¹.

Без сумніву, П. Любченко, як колись і М. Скрипник, обвинувачений в націоналізмі, спробував виправдатися перед Й. Сталіним не лише в листах, а й при особистих зустрічах. Перед роботою серпневого пленуму 23 серпня 1937 р. він разом із С. Косіором зустрівся з «вождем народів». Аудієнція відбулася за присутності М. Єжова, який, можна припустити, мав «речові докази» любченкового націоналізму. Як результат Політбюро ЦК ВКП(б) прийняло рішення передати на розгляд пленуму ЦК КП(б)У «питання про Любченка»²². Що ж до С. Косіора, то він, розуміючи, що справа набирає фатальний поворот, спробував по максимуму віддалитися від скомпрометованого колеги. Зі свідчень очевидця випливає, що перший секретар дав чітко зрозуміти П. Любченку, що слідство над ним буде відбуватися не в республіці, а в Москві, тобто «загинуту йому так чи інакше доведеться». Ситуація ускладнилася ще й тим, що С. Косіор напередодні пленуму ЦК КП(б)У повідомив П. Любченка, що він разом з В. Затонським формально будуть виступати проти нього²³.

29–30 серпня 1937 р. відбувся пленум ЦК КП(б)У, на якому С. Косіор повідомив про «існування найсерйознішої контрреволюційної на-

ціоналістичної організації» та розглянув питання про причетність до неї П. Любченка – члена політбюро ЦК КП(б)У і голови Раднаркому України. Членами цієї «організації», крім П. Любченка, було названо А. Любченка (ректора Київського ветеринарного інституту), В. Криха (наркома радгоспів УРСР), М. Василенка (голову Київського облвиконкому), М. Зиненка (секретаря ЦВК УРСР), М. Демченка (наркома радгоспів СРСР) та ін.²⁴

За постановою пленуму П. Любченко виключили з політбюро та із складу членів ЦК КП(б)У, позбавили всіх посад, а його кримінальну справу передали до НКВС²⁵. Розуміючи, що йому вже не уникнути репресій, П. Любченко, за офіційною версією, покінчив життя самогубством, не чекаючи вироку.

У вересні та жовтні 1937 р. Косіор побував у Й. Сталіна аж 6 разів²⁶. У Москві він звітував про виконану роботу у справі «боротьбистів». Після приїзду з столиці, він сказав І. Леплевському, що серед вищого парткерівництва СРСР «створила-ся атмосфера недовіри щодо нього та начальника НКВС». Крім того, тривожним сигналом для С. Косіора була відмова Й. Сталіна про призначення йому другого секретаря ЦК КП(б)У.

Взагалі, якщо говорити про репресії цього періоду щодо вищого партійного керівництва республіки, то, згідно з відомостями дослідника Ю. Шаповала, в 1937 р. був знищений майже весь керівний склад ЦК КП(б)У. З 11 членів політбюро ЦК, обраних на пленумі після XIII з'їзду КП(б)У, загинуло 10 чоловік (живим залишився лише Г. Петровський), а з 5 кандидатів у члени політбюро – 4. Із 102 членів і кандидатів у члени ЦК, 9 членів ревізійної комісії, обраних на з'їзді, було репресовано 100 чоловік. Взагалі за офіційними даними у 1935 р. в УСРР було заарештовано 24934 особи, у 1936 – 15717, у 1937 – 159573, у 1938 – 108006 осіб²⁷. Із цієї статистики яскраво видно, що піком терору в Україні став 1937 р., коли репресії торкнулися не лише низових ланок парткерівництва, військових та інших категорій населення, а й вищого партійного керівництва КП(б)У.

27 січня 1938 р. відбувся пленум ЦК КП(б)У, на порядку денному якого найголовнішим стояло питання про заміну С. Косіора на посаді першого секретаря ЦК КП(б)У М. Хрущовим. Для С. Косіора така ротація не була несподіванкою, адже він протягом січня побував у Й. Сталіна три рази, декілька разів зустрічався з М. Хрущовим²⁸. Поряд з промовою С. Косіора, в якій він говорив про допущені у своїй діяльності помилки, що

можна виправдати лише наполегливою роботою, на пленумі стояло питання про виключення із керівних органів чергової групи «ворогів народу» (М. Блуашвілі, М. Бондаренка, О. Волкова, М. Гікало, В. Затонського, С. Кудрявцев та ін.)²⁹. Про атмосферу суцільної підозрілості, терору та деградації суспільства, яка панувала в республіці, свідчить, зокрема, те, що компрометуючі матеріали лише по Києву були подані на половину складу міської парторганізації, а з 130 комуністів Академії наук УРСР – на 111³⁰.

Формальне підвищення С. Косіора до заступника голови Раднаркому СРСР, яке він отримав у Москві, не було гарантією безпеки для колишнього партійного керівника України, а радше навпаки. 3 травня 1938 р. у Москві він був заарештований. У вирокі зазначалося, що Станіслав Вікентійович засуджений до вищої міри покарання з конфіскацією всього особистого майна «як контрреволюціонер і польський шпигун». Йому довелося пройти моральний тиск, очні ставки з колишніми однопартійцями та тортури, в результаті чого він зізнався в усіх інкримінованих йому злочинах. 26 лютого 1939 р. за рішенням закритого засідання суду Військової колегії Верховного суду СРСР його розстріляли³¹. Як то кажуть у народі: «З чим боровся, на те й напорався». Гірка правда, як би цинічно вона не звучала...

Таким чином, здійснюючи централізаторську політику, Й. Сталін використовував традиційні для тоталітарного режиму методи упокорення всіх реальних та потенційно можливих противників «генеральної лінії» партії.

У перший рік так званого «великого терору» С. Косіор був безпосередньо чи опосередковано причетним до репресій, чисток, виселень та розстрілів представників усіх прошарків населення, включаючи вищу партійну еліту республіки. Саме 1937 р. став рекордним для нього і за результатом відвідування сталінського кабінету, де він побував 15 разів³², тоді він не лише отримував особисті вказівки щодо подальших репресій, але й звітував про пророблену роботу. Так звана «справа боротьбистів» остаточно переконала Й. Сталіна в нездатності С. Косіора виконувати свої повноваження, зважаючи на його неточне виконання інструкцій ЦК ВКП(б) щодо арешту окремих членів партійного керівництва республіки. Сам С. Косіор, як представник старої «ленінської гвардії», був знищений Й. Сталіним як «зрадник народу» та польський шпигун.

¹ Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX століття : іст. нариси. – К. : Наук. думка, 2002. – 950 с.

- ² Васильєв В. Ю. Особливості репресій в управлінських структурах УРСР в період «великого терору» (1937–1938 рр.) // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. ст. / НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2007. – Вип. 34. – С. 177–197; *Его же*. 30-е годы на Украине // Коммунист. – 1990. – № 17. – С. 75–79; *Його ж*. Причини та механізми здійснення масових політичних репресій на території Вінницької області в 20–30-ті рр. // Політичні репресії на Поділлі (20–30-ті рр. XX ст.). – Вінниця, 1999.
- ³ Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. – Київ : Абрис, 1997. – 608 с.
- ⁴ Хлевнюк О. В. 1937: противостояние. – М. : Знание, 1991. – 64 с.; *Его же*. 1937: Сталин, НКВД и советское общество. – М. : РГУ, 1992. – 356 с.; *Его же*. Политбюро: механизмы политической власти в 30-е годы. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1996. – 304 с.
- ⁵ Сталин и Каганович. Переписка. 1931–1936 гг. – М. : РОССПЭН, 2001. – С. 188.
- ⁶ Хрущев Н. С. Время. Люди. Власть. (Воспоминания). – М. : Моск. новости, 1999. – Кн. 1. – С. 121.
- ⁷ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 1, спр. 526, арк. 32.
- ⁸ Там само, спр. 488, арк. 82.
- ⁹ Єфіменко Г. Національні аспекти у формуванні компартійно-радянського апарату в УРСР (1932–1938) // Український історичний журнал. – 2000. – № 5. – С. 3.
- ¹⁰ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 1, спр. 526, арк. 33–35.
- ¹¹ Там само, арк. 29.
- ¹² Там само, арк. 27–28, 80.
- ¹³ Там само, спр. 488, арк. 80.
- ¹⁴ Шаповал Ю. І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії / Академія НАН України, Ін-т нац. відносин і політології. – Київ : Наук. думка, 1993. – С. 207.
- ¹⁵ Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927–1939 : документы и материалы : в 5 т. – М. : РОССПЭН, 2006. – Т. 5 : 1937–1939, кн. 1. – С. 328–337.
- ¹⁶ Бут О. М., Добров П. В. «Економічна контрреволюція» в Україні в 20–30-і роки XX століття: від нових джерел до нового осмислення. – 2-е вид., випр. і допов. – Донецьк : УкрНТЕК, 2002. – С. 184.
- ¹⁷ Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927–1939 : документы и материалы : в 5 т. – М. : РОССПЭН, 2006. – Т. 5 : 1937–1939, кн. 1. – С. 548, 570.
- ¹⁸ Российский государственный архив социально-политической истории, ф. 17, оп. 166, д. 578, л. 132.
- ¹⁹ Галузекий державний архів служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 6, спр. 70117, ФП. Т. 2, арк. 75.
- ²⁰ Там само, ф. 70117, ФП. Т. 2, арк. 93.
- ²¹ Там само, ф. 6, спр. 70117, ФП. Т. 2, арк. 94.
- ²² На приеме у Сталина. Тетради (журналы) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.). – М. : Новый Хронограф, 2008. – С. 218.
- ²³ ГДА СБУ, ф. 6, спр. 70117, ФП. Т. 2, арк. 95–96.
- ²⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 1, спр. 235, арк. 76.
- ²⁵ Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні... – С. 237.
- ²⁶ На приеме у Сталина. Тетради (журналы) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.). – С. 220–221.
- ²⁷ Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX століття. – С. 469.
- ²⁸ На приеме у Сталина. Тетради (журналы) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.). – С. 229.
- ²⁹ Політичний терор і тероризм в Україні XIX – XX століття. – С. 476.
- ³⁰ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 1, спр. 548, арк. 80.
- ³¹ Ярош В. Я сам являюсь изменником и врагом народа... Был ли шпионом Станислав Косиор // В мире спецслужб. – 2004. – № 1. – С. 40.
- ³² На приеме у Сталина. Тетради (журналы) записей лиц, принятых И. В. Сталиным (1924–1953 гг.). – С. 198–222.

Исследована роль С. Косиора в развертывание массовых репрессий против широких слоев населения в 1937 г. во время «большого террора». Особый акцент делается на участии первого секретаря ЦК КП(б)У в репрессиях против высшего партийного руководства республики.

Ключевые слова: С. Косиор, Коммунистическая партия (большевиков) Украины, компартийно-советская номенклатура, репрессии, «большой террор».

The author analyzes the role of S. Kosior in organizing the mass repressions against the general public in 1937 during the «Great Terror». Special emphasis is laid on the part of the First Secretary of the Central Committee of the Communist Party (of Bolsheviks) of Ukraine concerning the repressions against the chief party authorities of the Republic.

Key words: S. Kosior, the Communist Party (of Bolsheviks) of Ukraine, party-soviet nomenclature, repressions, the «Great Terror».